

Abraham Caland (1854-1910)

Een Nederlandse bijdrager aan de *Oxford English Dictionary*

Roland de Bonth

Bij een bezoek aan boekhandel Scheltema op het Rokin in Amsterdam viel mijn oog bij de uitgebreide afdeling taalkunde op het boek *The Dictionary People. The unsung heroes who created the Oxford English Dictionary* van Sarah Ogilvie, 'senior research fellow in linguistics' aan de universiteit van Oxford. Daarvoor heeft zij jarenlang als redacteur bijgedragen aan het uitbreiden van de *Oxford English Dictionary* (OED), zowel in Oxford als in Canberra, waar zij hoofdredacteur was van Oxford Dictionaries in Australië. Om afscheid te nemen van de werkplek waar zij zo lang aan de OED had gewerkt, bracht zij in de herfst van 2014 een bezoek aan het archief ervan, in Oxford. In het gedeelte dat materiaal bevatte over de eerste druk van de OED, haalde zij een willekeurige doos van de plank. Toen zij die opende, zag ze bovenop een zwart aantekenboek met een crèmekleurig lint eromheen liggen dat ze nog nooit eerder had gezien. Nadat ze het lint verwijderd had om de inhoud te kunnen bestuderen, herkende ze direct de hand van James Murray, de belangrijkste hoofdredacteur en een van de stuwende krachten achter de OED. Het boekje bevatte de namen en adressen van duizenden vrijwilligers die gedurende decennia een bijdrage hadden geleverd aan het woordenboek. Murray had daarin bovendien precies bijgehouden welke boeken de vrijwilligers geëxcerpeerd hadden, hoeveel zogeheten 'slips' – papiertjes met vindplaatsen van woorden – ze hadden ingezonden en de data waarop die waren binnengekomen. Uit dit boek, twee andere adresboeken van Murray en drie adresboeken van Frederick Furnivall, Murrays voorganger, kon Ogilvie afleiden dat rond de drieduizend mensen zich vrijwillig hadden ingezet voor de totstandkoming van de eerste editie van de OED (Ogilvie 2023: 11).

Bijna tien jaar lang is Ogilvie op zoek gegaan naar de identiteit van deze mensen, die zij *the Dictionary People* doopte. Zij wilde een gezicht geven aan hen die belangeloos hun medewerking hebben verleend en zonder wie de OED aanzienlijk minder woorden zou hebben bevat dan nu het geval is. Ogilvies boek is het schriftelijke resultaat van de immense speurtocht om die onmisbare vrijwilligers voor het voetlicht te brengen. Geïnspireerd door het alfabet – zoals het een lexicograaf betaamt – behandelt zij in 26 hoofdstukken evenzovele categorieën vrijwilligers. Zo is er de I for Inventors, de L for Lunatics en de R for Rain Collectors, maar ook M for Murderers!

Onder de letter E vinden we de Europeans, dat wil zeggen alle Europeanen die niet afkomstig waren van de Britse eilanden. Vergeleken met de duizenden Britten vormden zij met 56 mensen slechts een fractie van alle vrijwilligers. Maar de kwaliteit van hun bijdragen was hoog,

omdat het hier zonder uitzondering geschoolde en geleerde personen betrof. De meesten van hen kwamen uit Duitsland (veertien) en Frankrijk (elf). Met negen bijdragers kwam Nederland op de derde plaats, vóór landen als Oostenrijk (zes), Denemarken (vijf), Zweden (vier), Italië (twee), België (één), Noorwegen (één), Polen (één), Madeira (één) en Zwitserland (één) (Ogilvie 2023: 60).

Waar staat die A voor?

Vrijwilligers vervulden verschillende rollen binnen het woordenboekproject. Sommige waren *Readers*, andere *Specialists* en weer andere *Subeditors*. Slechts een klein gedeelte van de subeditors woonde op het vasteland van Europa, maar zij waren wel verantwoordelijk voor de controle van bijna de helft van de drukproeven van het woordenboek. Het leeuwendeel daarvan – twaalf letters – was zelfs het werk van één man: A. Caland, leraar Engels in Leeuwarden en later in Wageningen. Murray en Caland – die in het verzamelen van postzegels een gezamenlijke hobby hadden – werden goede vrienden en schreven elkaar volgens Ogilvie 25 jaar lang – tot kort voor Calands dood – bijna wekelijks brieven (Ogilvie 2023: 61).

Caland ondertekende zijn brieven altijd met “A. Caland” en ondanks haar speurzin en inspanningen moest Ogilvie toegeven dat het haar niet gelukt was zijn voornaam te achterhalen. Voor mij was dit het moment om het razend interessante boek terzijde te leggen, mijn iPad te pakken en op zoek te gaan naar de voornaam achter die initiaal. Ik was ervan overtuigd dat het me weinig moeite zou kosten om die binnen een mum van tijd te vinden. Maar dat bleek tegen te vallen: het *Biografisch Portaal* kende wel een Abraham Caland, maar die leefde van 1789 tot 1869, de *DBNL* kende Caland niet als auteur en de KB-catalogus had geen titels van een Caland die aan het geschetste profiel voldeed.

Al snel bleek dat Ogilvie niet de enige onderzoeker was die moeite had gehad om persoonlijke gegevens over A. Caland boven tafel te krijgen. Ook de Nederlandse onderzoeker Frits Stuurman zag zijn pogingen stranden. In zijn uit 1993 daterende boek *Dutch masters and their era English language studies by the Dutch, from the last century into the present; a retrospective collection of biographical texts* heeft hij levensbeschrijvingen bijeengebracht van vijftien invloedrijke, Nederlandse anglisten. Graag had hij ook aan Caland een hoofdstuk gewijd, vooral vanwege zijn bijdrage aan de *Oxford English Dictionary*, maar omdat Stuurman slechts een handvol biografische snippers over hem tot zijn beschikking had, moest hij daar noodgedwongen van afzien.¹ Overigens weerhield dat hem er niet van enkele jaren in een artikel uitgebreid in te gaan op de Nederlandse bijdrage aan de OED en de prominente rol die Caland daarbij speelde, als aandrager van duizenden woorden en als lezer van de drukproeven.² In een briefwisseling met Murray gaf Caland te kennen dat het werk voor het

¹ “We have not, however, been able to obtain any tekst on Caland, for him to possibly be included in this collection in his own right.” (Stuurman 1993: 1).

² Frits Stuurman, ‘Dutch Contributions to OED\1’. In: Kurt R. Jankowsky (Ed.), *Conceptual and Institutional Developments in the Linguistic History of Europe and the United States*. Münster: Nodus Publikationen, 1997, pp. 75-89.

woordenboek hem op de been hield, ook al deelde zijn vrouw dat enthousiasme beslist niet: zij sprak over *that wretched dictionary*, ‘dat ellendige woordenboek’.³

Delven in Delpher

Op de rol en de betekenis die Caland had als taalkundige en lexicograaf, zal ik in deze bijdrage niet ingaan. Mijn primaire doel was om zijn voornaam te achterhalen en daarnaast om zoveel mogelijk gegevens over het leven van Caland op te diepen. Zo zou hij – net als de duizenden andere Dictionary People – aan de vergetelheid ontrukkt kunnen worden. Als vertrekpunt nam ik mijn toevlucht tot de overweldigende hoeveelheid kranten die beschikbaar is via Delpher. Met de juiste zoekopdrachten, het digitaal doorbladeren van tientallen, zo niet honderden krantenpagina’s én het nodige geluk, is het me gelukt iets toe te voegen aan het weinige wat over Caland bekend was.

In *The Dictionary People* verstrekt Ogilvie slechts enkele biografische gegevens over A. Caland: hij was leraar Engels en hij gaf achtereenvolgens les in Leeuwarden en Wageningen. Biedt deze informatie voldoende aanknopingspunten voor het gewenste sneeuwbaaleffect? Jazeker. Met de zoekopdrachten “Caland PROX Engels”, “Caland PROX Leeuwarden” en “Caland PROX Wageningen” – het commando PROX zorgt ervoor dat tussen beide zoektermen maximaal tien andere woorden staan – vond ik uiteindelijk enkele snippets over het leven van Caland, merendeels afkomstig uit familieberichten, advertenties en aankondigingen in tijdschriften.⁴ Met gebruikmaking van de aldus gevonden gegevens en de website wiewaswie.nl – met meer dan 240 miljoen personen in de database – was het vervolgens niet zo ingewikkeld meer om de voornaam te achterhalen van de man die vanuit Nederland James Murray had geholpen bij het vervaardigen van de *Oxford English Dictionary*, te weten *Abraham Caland* (1854-1910).

Beroemde vader

Zo weinig er te vinden is over Abraham, zoveel te meer is er bekend over zijn vader Pieter Caland (Zierikzee, 23 juli 1826 – Wageningen, 12 juli 1902). In het [Nieuw Nederlandsch Biographisch Woordenboek](#) (NNBW) worden – en dat is uitzonderlijk – meer dan zes kolommen gewijd aan zijn levensbeschrijving. Verwonderlijk is dat niet gezien zijn grote verdiensten voor Nederland als waterbouwkundig ingenieur in dienst van Rijkswaterstaat. Zijn belangrijkste wapenfeit in die hoedanigheid was het ontwerpen van de Nieuwe

Pieter Caland, Abrahams vader.

³ Stuurman 1997: 87; Ogilvie 2013: 61.

⁴ Dat leverde verrassende feitjes op. Zo weten we bijvoorbeeld dat hij in de week van 30 juli – 6 augustus 1891 in Domburg – waarschijnlijk voor een korte vakantie – als ‘vreemdeling’ zijn intrek nam in Villa Marina ([Domburgsch Badnieuws](#), 8 augustus 1891).

Waterweg,⁵ de verbinding tussen Rotterdam en de Noordzee. Het is deze Pieter Caland aan wie de tweede metrolijn van de Maasstad – de Calandlijn – zijn naam te danken heeft. Een eer die hij deelt met misschien wel de bekendste inwoner van Rotterdam: Desiderius Erasmus.

Pieter Caland trad op 18 september 1850 in Zierikzee in het huwelijk met jonkvrouw Helena Carolina de Jonge (Zierikzee, 20 juli 1828 – 's-Gravenhage, 20 januari 1893), met wie hij vier zonen en vier dochters kreeg:⁶ Catharina Wilhelmina ([Purmerend, 5 juli 1851](#) – 's-Gravenhage, 12 augustus 1924), Henriëtte Carolina Wilhelmina (Purmerend, 22 september 1852 – ['s-Gravenhage, 2 maart 1940](#)), Abraham ([Brielle, 7 maart 1854](#) – Wageningen, 19 februari 1910), Henri ([Brielle, 25 augustus 1855](#) – ['s-Gravenhage, 21 november 1873](#)), levenloze dochter (Brielle, 19 februari 1857), Marinus (Brielle, 5 mei 1858 – 's-Gravenhage, 8 mei 1925), Willem ([Brielle, 27 augustus 1859](#) – Utrecht, 23 maart 1932), Johanna Elizabeth Amelia ([Rotterdam, 13 januari 1862](#) – [Charlottenburg, 27 januari 1929](#)).

[Elisabeth Caland, Abrahams jongste zus.](#)

Abraham was dus niet het oudste kind maar wel de oudste zoon: een stamhouder dus. Op welke middelbare school hij heeft gezeten, weten we niet. Vermoedelijk zal die in Rotterdam of Delft hebben gestaan. Zijn zus Johanna is geboren in Rotterdam, waar het gezin sinds 1861 woonde. In 1865 vroeg vader Pieter of hij overgeplaatst kon worden naar Delft,⁷ maar het is niet zeker of hij zich daar met vrouw en kinderen vestigde of dat hij alleen in Delft werkte.

Leraar Engels in Leeuwarden

Uit het oudste krantenbericht dat over Abraham in Delpher te vinden is, weten we dat hij in 1879 – hij was toen 25 jaar oud – in 's-Gravenhage woonde. Op 4 november van dat jaar meldt *Het vaderland* dat A. Caland voor Engelse taal- en letterkunde is toegelaten tot de akte-examens M.O. [Middelbaar Onderwijs, RdB], afdeling letterkunde. Kennelijk heeft hij deze examens succesvol afgelegd want enkele weken later – op 27 november 1879 om precies te zijn – berichten verschillende kranten over personen die door Zijne Majesteit in uiteenlopende

⁵ In het levensbericht dat van hem verscheen in het Jaarboek van de [Maatschappij der Nederlandse Letterkunde](#) (1903) gaat R.P.J. Tutein Nolthenius met name op de totstandkoming van deze vaarroute in.

⁶ *NNBW* V, 77 spreekt over zeven kinderen; kennelijk was de doodgeborene dochter niet bekend bij de schrijver van Calands biografie.

⁷ *NNBW* V, 72.

functies zijn benoemd. Onder hen bevindt zich ook Abraham Caland, die voor de duur van één jaar is aangesteld tot leraar Engels aan de rijkshogereburgerschool (R.H.B.S.) in Leeuwarden. In die gemeente zal hij zich op 1 december 1879 inschrijven. Dat ambt zal Caland naar tevredenheid hebben vervuld want een jaar later – op 19 november 1880 – wordt hij bij Koninklijk Besluit benoemd tot leraar aan die school (*Nederlandsche staatscourant*, 23 november 1880). Voor deze vaste aanstelling ontvangt hij f 1800,- als jaarwedde,⁸ een bedrag dat overeenkomt met een salaris van € 21039.73 in 2021.⁹

Nu hij de zekerheid had van een vast salaris, was ook de tijd aangebroken om met zijn verloofde in het huwelijksbootje te stappen. Nadat hij op [1 september 1881](#) in Rotterdam in ondertrouw was gegaan, gaf Abraham Caland, 27 jaar oud, twee weken later – op 15 september 1881 – in diezelfde stad het jawoord aan de even oude, in Den Haag geboren Henriëtte Ludovica Wijnande Marianne Müller (*De Maasbode*, 18 september 1881), dochter van Wijnande Friederike Sauer en Heinrich Wilhelm Muller. De vader van de bruid was leraar Duits aan het Gymnasium en sinds de oprichting in 1865 ook van de Hogere Burgerschool in Rotterdam. Voor het onderwijs in dat vak schreef hij verschillende leerboeken, waarvan sommige verschillende malen in verbeterde en vermeerderde herdruk het licht zagen.¹⁰ Ook bewerkte hij het [Nieuw Groot Duitsch Hollandsch – Hollandsch Duitsch woordenboek](#) van I.M. Calisch. Een familiebericht uit het [Rotterdamsch Nieuwsblad](#) leert dat hij op donderdag 21 september 1888 overleed.

Terug naar het kersverse bruidspaar. Op de dag van haar huwelijk in Rotterdam wordt Henriëtte ook ingeschreven als burger van de stad Leeuwarden. Daarom is het niet verwonderlijk dat juist in de *Leeuwarder courant* van 19 september 1881 de heer en mevrouw Caland-Müller hun hartelijke dank betuigen voor de ‘vele bewijzen van toegenegenheid bij de voltrekking van hun huwelijk ondervonden’. Binnen een jaar – op 15 juli 1882 – wordt hun eerste kind geboren. Het is een jongen, die [Pieter](#) wordt gedoopt, vernoemd naar zijn opa van vaderszijde. Vijf jaar later vindt er opnieuw gezinsuitbreiding plaats. Deze op 18 maart 1887 geboren dochter wordt eveneens vernoemd, nu naar de oma van moederszijde: [Wijnande](#).¹¹

Ter afsluiting van hun schoolcarrière legden leerlingen van de hogere burgerschool mondelinge examens af. Die werden elke keer per provincie op een van tevoren vastgestelde plaats afgenomen. In het *Algemeen Handelsblad* van 21 april 1882 lezen we in de rubriek ‘School en Kerk’ dat de ‘Commissaris des Konings’ in Friesland heeft bepaald dat het

⁸[Verslag van den staat der hooqe-, middelbare en lagere scholen in het Koninkrijk der Nederlanden over ..., 1882 \(schatting\)](#)

⁹ Dit bedrag is berekend via de [koopkrachtmeter](#) van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis.

¹⁰ Van zijn hand verschenen verschillende leermiddelen voor het vak Duits, zoals de *Hoogduitsche spraakkunst* (³1870), *Deutsch in der Umgangssprache für Niederländer erläutert : nebst einer Sammlung deutscher und niederländischer Spracheigenheiten* (²1870), *Opstellen tot oefening in de Hoogduitsche taal : voor meergevorderde leerlingen* (1874) en *Deutsche Chrestomathie als Handbuch beim Unterrichts in der deutschen Literatur* (1871).

¹¹ Stuurman (1997: 87) beweert dat Caland maar één kind had: Pieter. Waarschijnlijk was hij het die in 1930 aan James Murray over postzegels schreef.

eindexamen voor de hogere burgerscholen in die provincie dat jaar zal worden gehouden in Sneek. Om die examens af te nemen en in goede banen te leiden wordt een commissie benoemd van veertien mannen: de directeur en vier leraren van de hogere burgerschool van Sneek, vijf leraren – onder wie Abraham Caland – uit Leeuwarden, twee uit Heerenveen, één uit Assen, en de directeur van de hbs uit Harlingen.

Het was de eerste keer dat Calands naam in dit verband genoemd werd, maar zeker niet de laatste keer. De daaropvolgende jaren zal Caland nog geregeld deel uitmaken van de examencommissie van de hogere burgerschool. Zo vinden we zijn naam als commissielid onder anderen terug voor de examens in 1883, in 1885,¹² in 1887,¹³ in 1889¹⁴ en in 1891.¹⁵ Niet uit te sluiten valt dat hij ook in andere jaren als examiner zitting heeft genomen in die commissie.¹⁶

Leraar Engels in Wageningen

Op 20 januari 1893 overleed Calands moeder. Zijn vader liet in *Het Vaderland* van 23 januari een rouwadvertentie plaatsen. Abraham en Henriëtte deden dat ook, in de *Leeuwarder courant van 24 januari 1893*. Zijn moeder maakte dus net niet mee dat Abraham bij Koninklijk besluit met ingang van 1 september 1893 benoemd werd tot leraar aan de Rijks Landbouwschool te Wageningen (*Opregte Haarlemsche Courant*, 14 september 1893). De Rijks Hogere Burgerschool in Leeuwarden verleende hem eervol ontslag (*Het Vaderland*, 14 september 1893). Op 4 november 1893 liet het gezin Caland-Müller zich uitschrijven bij de gemeente Leeuwarden om naar Wageningen te verhuizen.

Als leraar Engels in Leeuwarden had Caland al een begin gemaakt met het bewerken van reeds verschenen onderwijsmateriaal, zoals de *Leercursus ter beoefening der Engelsche Taal* van F.M. Cowan en A.B. Maatjes, maar vooral in zijn Wageningse periode maakte hij hiervan serieus werk. Die lesmethode van Cowan en Maatjes bestond uit vier delen: I. Practische Inleiding, II. Theoretisch-praktische Spraakkunst, III. Engelsch Lees- en vertaalboek voor eerstbeginnenden; eene verzameling van stukken in Proza en Poëzy, Eerste stuk en IV. Lees- en vertaalboek voor meergevorderden.

In de bibliografie van leerboeken die Frans Wilhelm aan het slot van zijn proefschrift over het onderwijs Engels in Nederland in de periode 1800-1920 heeft opgenomen, lezen we dat er van het eerste gedeelte tussen 1854 en 1916 dertien, van het tweede gedeelte tussen 1856 en

¹² *Algemeen Handelsblad*, 26 april 1885; vgl. [Verslag van den staat der hooge-, middelbare en lagere scholen in het Koninkrijk der Nederlanden over ..., 1887 \(1 januari 1887, schatting\)](#).

¹³ *Leeuwarder courant*, 22 april 1887; vgl. [Verslag van den staat der hooge-, middelbare en lagere scholen in het Koninkrijk der Nederlanden over ..., 1887 \(1 januari 1889, schatting\)](#).

¹⁴ *Opregte Haarlemsche Courant*, 18 april 1889; vgl. [Verslag van den staat der hooge-, middelbare en lagere scholen in het Koninkrijk der Nederlanden over ..., 1891 \(1 januari 1891, schatting\)](#).

¹⁵ *De wekker; weekblad voor onderwijs en schoolwezen*, 11 april 1891.

¹⁶ In de periode dat hij leraar Engels in Wageningen was (vanaf 1893), nam hij eveneens verschillende malen zitting in de commissie voor het eindexamen van de H.B.S. met 5-jarige cursus in Gelderland (*Het nieuws van den dag*, 18 april 1905; *Arnhemsche courant*, 23 maart 1906; *Apeldoornsche courant*, 19 juni 1907).

1897 tien, van het derde gedeelte tussen 1857 en 1890 zes en van het vierde gedeelte tussen 1859 en 1867 drie edities zijn verschenen.¹⁷ In dat overzicht vermeldt Wilhelm ook welke van de door hem gevonden edities bewerkt waren door Caland: de twaalfde druk (1898) van de inleiding, de [tiende druk van de spraakkunst](#) (1897) en de [zesde druk van het lees- en vertaalboek](#) (1890).¹⁸ Sinds de verschijning van Wilhelms proefschrift is de beschikbaarheid van digitale bronnen sterk toegenomen. Hierdoor is het mogelijk nog meer edities en delen aan te wijzen waar Caland als bewerker de hand heeft gehad: van deel 1 bewerkte hij bijvoorbeeld eerder al de elfde druk (1891) van de inleiding¹⁹ en later de dertiende druk (1916).²⁰

Het Caland-monument

Hierboven is al verscheidene keren vermeld dat Abrahams vader ingenieur Pieter Caland was. De 75-jarige weduwnaar overleed op 12 juni 1902²¹ – 's nachts om half een – op het adres Kortenburg 4 (of E²²) bij [Wageningen](#). Zou hiermee misschien het verpleeghuis [Oranje Nassau's Oord](#) zijn bedoeld, een sanatorium voor patiënten die aan tuberculose leden? Drie dagen na Pieter Calands overlijden verschijnt in de [Bredasche courant](#) een overlijdensadvertentie waarin zijn zes nog levende kinderen kennisgeven van het verscheiden van hun vader. Uit de plaatsnamen die bij hun respectieve namen worden vermeld, blijkt dat zij zich verspreid over het land en zelfs in Duitsland hebben gevestigd: Haarlem (Catharina Wilhelmina), 's-Gravenhage (Caroline Henriëtte), Wageningen (Abraham), Zutphen (Marinus), Breda (Willem) en Berlijn ([Johanna Elizabeth Amelia](#)).

Hoe groot Pieter Calands betekenis ook is geweest voor Rotterdam – de door hem ontworpen Nieuwe Waterweg zorgde ervoor dat de stad een wereldhaven kreeg – erkenning kreeg hij pas enkele jaren na zijn dood. De Rotterdamse oud-burgemeester F.B. s'Jacob vroeg aan de gemeenteraad toestemming om op het Van Hogendorpsplein – op de kop van de Coolsingel, aan de andere kant dan het Hofplein – een fontein te plaatsen om Pieter Caland, ingenieur van de Nieuwe Waterweg, te eren.²³ Dat gedenkteken zou bekostigd worden door de giften die de burgerij voor het afscheid van de burgemeester bijeengebracht hadden. Voor het ontwerp van deze 'hulde-fontein' tekende professor Henri Evers, het beeldhouwwerk nam professor A. Odé voor zijn rekening.²⁴ Het is “een emblematische voorstelling van handel, transitoverkeer en

¹⁷ Zie F.A. W, *English in the Netherlands. A history of foreign language teaching 1800-1920*. With a bibliography of textbooks. [dissertatie Nijmegen]. Utrecht: Gopher, 2005, p. 623, 625, 627, 628.

¹⁸ Voor dat laatste boek stond op 26 april 1890 een advertentie in *De wekker. Weekblad voor School en Schoolwezen*.

¹⁹ Gegevens over de tiende en elfde editie ontbreken in Wilhelm 2005: 623. Zie ook de advertentie in de [Gids voor den onderwijzer die naar Indie wenscht te vertrekken](#).

²⁰ [Brinkman's alphabetische lijst \[...\]](#), 1916.

²¹ Opvallend genoeg wordt elders op internet – bijvoorbeeld Wikipedia – vermeld dat hij is overleden op 15 juli 1902.

²² Het handschrift van de overlijdensakte is op dit punt niet duidelijk.

²³ Zie [Het Vaderland](#), 20 december 1907. Abusievelijk wordt hier – en in andere kranten – als Pieter Calands sterfjaar 1892 genoemd, ruim tien jaar voordat hij daadwerkelijk overleed.

²⁴ [Delftsche courant](#), 12 februari 1907.

nijverheid, die door het plan van Caland tot grooten bloei zijn gekomen”.²⁵ Het voorstel van s’Jacob werd ‘met luid applaus’ door de raad aangenomen.²⁶ Begin december 1907 was het [monument](#) gereed.

Het Vaderland doet op 23 december 1907 uitgebreid verslag van de onthulling van het Caland-monument. Bij die plechtigheid was een baaierd aan hoogwaardigheidsbekleders aanwezig, onder wie de Commissaris van de Koningin, de Ministers van Waterstaat en Marine, de hoofdinspecteur-generaal van Rijkswaterstaat en vanzelfsprekend ook oud-burgemeester s’Jacob, die het initiatief tot dit huldeblijk had genomen. Namens de familie waren present P.H. Kemper, hoofdingenieur-directeur van Rijkswaterstaat in Haarlem en getrouwd met Calands oudste dochter; Abraham Caland, leraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen; Marinus Caland, hoofdingenieur van Rijkswaterstaat in Zutphen; Willem Caland, hoogleraar in de letteren aan de universiteit te Utrecht, en ‘mej. Caland’, vermoedelijk de ongehuwde Johanna.

Na het openingslied van de ‘Koninklijke Zangvereniging Rotte’s Mannenkoor’ – zij zouden die middag nog enkele andere gezangen ten gehore brengen, waaronder een speciaal voor de gelegenheid geschreven lied – luisterden duizenden toegestroomde belangstellenden naar de toespraak van oud-burgemeester F.B. s’Jacob die het belang van Pieter Calands werk onderstreepte. R.A. Zimmerman – de toenmalige burgemeester van Rotterdam – richtte zich in zijn toespraak onder meer tot de kinderen en bloedverwanten van Pieter Caland, die weten “dat het leven van hem, wie hier herdacht wordt niet gemakkelijk is geweest, dat miskenning en teleurstelling hem niet gespaard zijn gebleven”. Maar – zo vervolgt hij – de gedenkzuil annex -fontein zal hun voldoening geven en met trots vervullen.

Verschillende kranten vermelden in hun berichtgeving over de onthulling van het monument dat een van Calands zonen bij die gelegenheid namens de nabestaanden een woord van dank sprak, maar alleen uit het *Rotterdamsch Nieuwsblad* van 24 december 1907 wordt duidelijk welke zoon dat was: A. Caland. Nadat Abraham de nodige mensen heeft bedankt, wijst hij het gehoor erop – in de parafrase van de journalist – “hoe bij de nabestaanden de gevoelens van vreugde waren vermengd met gevoelens van weemoed, waar de ontwerper van den Waterweg niet meer hier kon aanwezig zijn. Hij wees er op hoe Pieter Caland veel te vroeg is heengegaan, hoe de vader van den Waterweg, in wien de leden der Waterstaatscommissie hun evenknie zagen, met veel tegenkanting heeft te kampen gehad, al werd zijn plan aangenomen. Het gold ook van hem, dat, wie timmert aan den weg, heeft te wachten veel bereg.”²⁷ Hij heeft moeten tobben en sjouwen voor Rotterdam dat hem zijn schoonste parel was, voor den Waterweg, die hem ook een bron van groot verdriet is geweest en van

²⁵ *Delftsche courant*, 22 januari 1907.

²⁶ *Arnhemsche courant*, 8 februari 1907.

²⁷ Vergelijk F.A. Stoett, *Nederlandsche spreekwoorden, spreekwijzen, uitdrukkingen en gezegden* (Zutphen: W.J. Thieme & Cie, 1923-1925), nr. 2552: Die aan den weg timmert, heeft veel berechts, “wanneer iemand iets in het openbaar doet, staat hij bloot aan de critiek, de bedilling van velen”.

miskenning, die hij nooit te boven kwam.” Na deze toespraak legde Abrahams dochter – Wijnande – een krans bij het monument voor haar grootvader.²⁸

*Calandmonument op het Van Hogendorpsplein*²⁹

Dood en daarna

Bij de publicatie van de letters Q en R van de *Oxford English Dictionary* schreef Murray in het voorwoord dat A. Caland gestorven is op 18 februari 1910. Murray blijkt niet goed ingelicht te zijn, want in de rouwadvertentie die zijn broer M. Caland en zijn schoonzus A. Caland-van Bommel op 22 februari 1910 laten plaatsen in de *Middelburgsche courant* blijkt A. Caland op 19 februari overleden te zijn. Die datum is ook te vinden in de rouwadvertentie die zijn zussen C.E.W. Kemper-Caland en C.M. Caland op 21 februari 1910 in *De nieuwe courant* had laten plaatsen. In *Het Vaderland* van 22 februari 1910 wordt in de rubriek onderwijs het volgende geschreven:

Te Wageningen is op 56-jarigen leeftijd overleden de heer A. Caland, leeraar in de Engelse taal en letterkunde aan de R. H. B. School en aan de Rijks-Landbouwschool aldaar, sedert 1 Sept 1893. Tot dien datum was hij van af 1 Dec. 1879 leeraar te Leeuwarden.

Op 23 februari 1910 wordt zijn stoffelijk overschot ter aarde besteld in Wageningen. Op de begraafplaats waren de directeur en leraren van de R.H.B.S, de directeur en leraren van de ‘Rijksinrichtingen van Landbouwonderwijs’, autoriteiten en vrienden aanwezig om hem de laatste eer te bewijzen. De heer dr. G. M. Slothouwer, directeur van de R.H.B.S. hield een grafrede waarin hij herinneringen ophaalde aan Caland als mens en als leraar (*Het Vaderland* 24 februari 1910).

Caland was lid van de Vereeniging van Leeraren bij het Middelbaar Onderwijs. In de *Schiedamsche Courant* van 31 augustus 1910 wordt verslag gedaan van de 45^e algemene

²⁸ *Rotterdamsche Courant*, 24 december 1907.

²⁹ In 1939 is het monument om verkeerstechnische redenen verplaatst naar de [Veerkade](#); daardoor heeft het het bombardement van mei 1940 overleefd.

ledenvergadering van die vereniging. Uit het verslag van de secretaris bleek dat het ledental in een jaar tijd gegroeid was van 1234 tot 1400 leden, terwijl vijf leden door de dood aan de vereniging ontvielen, van wie Abraham Caland er een was.

Na zijn dood ontving Calands weduwe, mevrouw H.L.W.M. Müller, een pensioen van fl. 690,- (*Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant*, 13 juni 1910). Lang zou zij daar geen gebruik van kunnen maken: enkele maanden na de dood van haar geliefde echtgenoot overleed zij op [2 mei 1910](#) op 56-jarige leeftijd in Wageningen.

Abrahams bibliotheek werd – samen met die van andere vooraanstaande personen – tussen 20 en 25 februari 1911 geveild door boekhandelaar S. Gouda Quint in Arnhem (*Arnhemsche Courant* 4 februari 1911).

Ter afsluiting

Het doel van dit onderzoek naar A. Caland was om zijn voornaam te achterhalen en meer te weten te komen over zijn leven. Dat is gelukt. Zo heb ik ontdekt dat hij Abraham heette en ben ik erachter gekomen, wie zijn ouders, wie zijn broers en zussen, wie zijn vrouw en wie zijn kinderen waren. Wereldschokkend zijn deze bevindingen weliswaar niet, maar met deze bijdrage heb ik wel laten zien dat het met de juiste zoekopdrachten, de beschikbare digitale middelen en de nodige vasthoudendheid tegenwoordig mogelijk is van een in grote kring niet al te bekende leraar Engels toch de nodige biografische feiten boven water te krijgen.

Voorschoten, 13 mei 2024

Geraadpleegde literatuur

Algemene digitale werken

- [Archieven.nl](#)
- [Biografischportaal.nl](#)
- [Books.google.com](#)
- [DBNL.org](#)
- [Delpher.nl](#)
- [KB.nl](#)
- [Wiewaswie.nl](#)

Overige werken

Ogilvie, Sarah, *The Dictionary People. The unsung heroes who created the Oxford English Dictionary*. London: Chatto & Windus, 2023.

Stuurman, Frits, *Dutch masters and their era English language studies by the Dutch, from the last century into the present; a retrospective collection of biographical texts*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 1993.

Stuurman, Frits, 'Dutch Contributions to OED\1'. In: Kurt R. Jankowsky (Ed.), *Conceptual and Institutional Developments in the Linguistic History of Europe and the United States*. Münster: Nodus Publikationen, 1997, pp. 75-89.

Wilhelm, Frans, *English in the Netherlands. A history of foreign language teaching 1800-1920*. With a bibliography of textbooks. [dissertatie Nijmegen]. Utrecht: Gopher, 2005.